

KİTAP İNCELEMESİ

Nihat Sargın (2001), **TİP'li Yıllar (1961/1971)** (Ankara, Felis Yayınevi, 1408 s.)

Türkiye İşçi Partisi (TİP) deneyimi, Mehmet Ali Aybar ve Sadun Aren'den sonra, bu deneyimi içerisinde yaşamış biri olan Nihat Sargın'ın kaleminden çıkıyor karşımıza. On yıllık "Birinci TİP dönemi", bu dönemde genel sekreterlik görevi de yapmış olan Sargın'ın anularında yeniden canlanıyor. Gelişmeler 300 sayfayı geçen kronolojik bölümde sunulan belge ve bilgilerle yorumlanırken geniş bir kaynakçayla karşılaştırma olanağı sunuluyor. Süreç içerisinde parti içi ayrılıklar göz önünde bulundurulduğunda, hiç kuşkusuz taraflardan birinin bakış açısını yansıtsa da, ilk elden tanıklığın verdiği güç anıları dikkatle okunmaya değer kılıyor. Sonuçta Türkiye'nin bir dönemine damgasını vurmuş bir partinin serüveni o dönemin değerlendirilmesinde yeni ufuklar açıyor.

Sendika mı dernek mi derken, 13 Şubat 1961'de Türkiye'de işçi önderleri tarafından kurulan ilk parti olan TİP'in başkanlığına bir yıl sonra tanınmış sosyalist aydın Mehmet Ali Aybar getirilmiştir. "Türkiye solunun 'gettolaşmayı kırıp' halkla bütünleşme girişimi" hızla gelişerek 1965 seçimlerinden sonra 15 milletvekiliyle TBMM'de temsil edilmeye başlanmıştır. Parti içerisindeki çatlakların bir ucu da böylece ortaya çıkmıştır. Kafa emeği ile kol emeğinin eşit temsilini öngören Parti tüzüğü'nün 53. maddesi uygulanamamış (s. 1158), işçi-aydın ittifakı çözülmeye başlamış ve milletvekilliği söz konusu olduğunda aydınların öne çıktıklarına tanık olunmuştur. Başka bir deyişle, "işçiler tarafından örgütlenmiş işçi partisi" ile "aydınlar önderliğinde örgütlenmiş işçi partisi" çelişkisi partideki temel çatlaklardan birini oluşturmuştur. Başka bir çatlak da, başından başlayarak "YÖN hareketi", "Sosyalist Kültür Derneği" gibi oluşumlarla parti arasındaki ayrışmalarda kendisini göstermiştir. 1966'dan başlayarak TİP içinde yeşeren Milli Demokratik Devrim (MDD) akımı başka bir parçalanma düzlemi yarattıysa da, asıl olarak SSCB/Çin anlaşmazlığının dünya ölçeğinde yansımaları olarak görülebilecek saflaşma partinin daha küçük parçalara bölünerek gücünü yitirmesinde önemli rol oynamıştır.

Sargın, "TİP'in bölünmesinde SSCB'nin Çekoslovakya'ya müdahalesinin dönüm noktası olduğu" yorumlarına ısrarla karşı çıkmaktadır (s. 660-668). Bunu yaparken Behice Boran'ın 27 Ağustos 1968'de *Milliyet* gazetesindeki "Çekoslovakya Olayları" başlıklı makalesini karut olarak göstermekte ve Aybar'la Boran arasında bu konuda bir farklılık olmadığını altını çizmektedir. Sargın'ın bu yorumu tartışmalıdır. Ama, 1968'de Aybar'ın "hürriyetçi sosyalizm" söylemine karşı parti içerisinde bir "Aren/Boran" muhalefeti doğmuştur ve 1969 seçimlerinin ardından Aybar önce parti başkanlığından sonra da partiden

ayrılmıştır. Mehmet Ali Aybar önderliğindeki TİP 1965 sonrasında bir yandan parti içi muhalefet tarafından Meclis dışına çekilmeye çalışılırken, diğer yandan Meclisteki diğer partiler tarafından Meclis dışına itilmek istenmiş ve sürecin sonunda 1969 seçimlerinde, değişen seçim yasaunun da etkisiyle (oy oranının çok düşmemesine rağmen) milletvekili sayısı 2'ye düşmüştür.

TİP deneyimi hem iç politika ve hem de dış politika açısından Türkiye siyasal tarihinde önemli yer tutmaktadır. İç politikada öncelikle işçiler tarafından kurulan ilk parti olması ve bu partinin TBMM'de yer alması göze çarpmaktadır. İkinci olarak, parti örgütlenmesi sürecinde, Soğuk Savaş'ın da etkisi altında karşı karşıya kalınan saldırılar, Türkiye'de komünizm karşıtlığının kapsamını ve vehametini öne çıkarmaktadır. Birinci TİP bu saldırıları hep 1961 Anayasasına sığınarak göğüslemeye çalışmıştır. Üçüncüsü, Türkiye'de Kürt sorununa ilk kez değinen parti de TİP olmuştur (s. 166-167, 509-515). TİP dış politikaya da yeni bir soluk kazandırmıştır. TİP'in Kıbrıs sorununa yaklaşımı başından başlayarak açık ve nettir: "Uluslararası garanti altında, üslerden ve askerden arınmış, tarafların birbirinin haklarına titizlikle saygı gösterdikleri iki bölgeyi federatif bağımsız ve tarafsız Kıbrıs Cumhuriyeti" (s. 228, 1130-1131). Yine TİP, NATO'ya karşıdır ve bağımsız bir dış politika izlenmesi gereğinde ısrarcı olmuştur. 1966'da parti kararıyla başlatılan ABD'ye karşı pasif direnme 1968'de "NATO'ya hayır kampanyası"yla sürmüştür, "6. Filo'nun denize dökülmesine" varmıştır. ABD ile imzalanan ikili anlaşmaların hukuki statüsü üzerine başlatılan kampanya da 1969 anlaşmasıyla sonuçlanmıştır (s. 333-341, 547-558). Ancak, TİP'in bağımsızlık anlayışı ABD'den olduğu kadar SSCB'den bağımsızlığı da kapsamaktadır. TİP, "SSCB'den ayrı" duruşuna özen göstermiş, kendisini ikinci ulusal kurtuluş savaşını veren "bağımsız sol" biçiminde tanımlamıştır. Aynı çizgi doğrultusunda o dönemde AET'ye karşı çıkan ilk parti olmuştur (167-169).

Bu geniş kapsamlı çalışma tanıtılırken değinilmesi gereken bir başka nokta da dönemin "Siyasallı" akademisyenlerinin siyasal ve toplumsal gelişmeler üzerine oynadıkları roldür. Başta Sadun Aren olmak üzere, Mümtaz Soysal'dan Türkkaya Ataöv'e, Bahri Savcı'dan Haluk Ülman'a TİP içerisinde yer alan/almayan Mülkiyeli akademisyenler "TİP'li Yıllar"a damgalarını vurmuşlardır.

Dr. Erel Tellal, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi